

Dkt. David Howard, Joshua-Ruth, Kipindi cha 26, Waamuzi 6-9 Gideoni na Matokeo

© 2024 David Howard na Ted Hildebrandt

Huyu ni Dkt. David Howard katika mafundisho yake kuhusu vitabu vya Yoshua kupitia Ruthu. Hii ni kipindi cha 26, Waamuzi 6-9, Gideoni na Baadaye.

Salamu tena. Katika sehemu hii tutajadili hadithi ya Gideoni, mwamuzi anayefuata, na ni matokeo ya wakati wake na mmoja wa wanawe, Abimeleki. Kwa hivyo, tutaangalia Waamuzi 6 hadi 9 katika sehemu hii. Kwa hivyo, Gideoni ni mmoja wa waamuzi mashuhuri zaidi katika kitabu hiki, baada ya Samsoni, ambaye hadithi yake ina sura nne nzuri.

Gideoni ana sura tatu, pamoja na mwanawe. Kwa hivyo, inaanza kama hadithi nyingi za majaji wakuu zinavyofanya. Inakuja mara tu baada ya mstari wa mwisho wa sura ya 5, ambayo inasema kwamba nchi ilitarehe kwa miaka 40 baada ya wakati wa Debora na Beric.

Na sura ya 6, mstari wa 1, inaanza kwa kutuambia kwamba tena, Israeli walifanya maovu machoni pa Bwana. Mungu aliwatia mikononi mwa Wamidiani kwa miaka saba, nao waliwakandamiza Waisraeli kwa njia nyingi tofauti, wakila mazao yao na kuwaachia chochote, wakiiba chakula chao, na kadhalika. Kwa hivyo, Israeli ilidhoofika sana, sura ya 6, mstari wa 6, na tena watu walilia msaada kutoka kwa Mungu.

Kwa hivyo, tofauti na baadhi ya masimulizi ya awali ambapo jambo linalofuata lingesemwa ni kwamba Mungu alimfufua mwamuzi anayefuata na kuwaokoa Israeli kupitia wao, tuna hadithi ndefu zaidi sasa. Na inatupeleka, kwanza kabisa, kwa nabii anayewaambia kwamba Mungu amekuwa mwaminifu kwao tangu Misri na kuendelea, na hawapaswi kuogopa miungu ya Waamori, katika mstari wa 10. Lakini basi tunaona malaika wa Bwana akija na kumtokea baba yake Gideoni, Yoashi.

Na kwa hivyo, tuna katika mstari wa 11 na kufuatia hadithi ya malaika wa Bwana. Anafika mahali hapo, mali ya Yoashi, na kwa kweli anamtokea Gideoni. Gideoni yuko pale akipiga ngano, na malaika wa Hadithi hii inatuambia mambo ya kuvutia kumhusu Gideoni, na tutaangalia baadhi yake hapa.

Gideoni anamwomba malaika wa Bwana ishara. Kwa hiyo, Gideoni anaingia nyumbani kwake, anaandaa chakula, anarudi nje, anakiweka hapo, na malaika wa Bwana ananyoosha mkono, anakigusa kwa ncha ya fimbo yake katika mstari wa 20, katika mstari wa 21, na mara moja kinatuketee kwa moto. Kwa hivyo, hii ni ishara wazi kutoka kwa Bwana kwamba huyu alikuwa malaika wa Bwana, na tunaona hilo katika mstari wa 22.

Gideoni akatambua ya kwamba huyu alikuwa malaika wa Bwana, akamwabudu hapo. Anajenga madhabahu, mstari wa 24, na kuiita Bwana ni Amani, na imesimama hapo hadi leo, tena hadi siku ya kuandikwa kwa kitabu hapa. Acha nisimame hapa na nizungumzie kidogo kuhusu utambulisho wa malaika wa Bwana kwa sababu hapa si mahali pekee katika Maandiko ambapo malaika wa Bwana anatajwa.

Kwa hivyo, majadiliano mengi kuhusu nani au nini malaika huyu wa Bwana, na kwa hivyo tutajaribu kuzungumzia baadhi ya majadiliano hayo. Kwa kawaida, kuna chaguzi tatu tofauti zinazotolewa kuhusu nani au nini malaika huyu wa Bwana. Kwanza kabisa, tutasema tu neno malaika, malaika huyu aliyetafsiriwa, ni mal'ak kwa Kiebrania, na linamaanisha mjumbe.

Kwa hivyo, malaika kutoka kwa Bwana ni mjumbe kutoka kwa Bwana, mwakilishi, anayeleta aina fulani ya ujumbe. Nabii Malaki, jina lake ni mal'aki. Kiambishi i kinamaanisha yangu, kwa hivyo jina lake ni mjumbe wangu, mjumbe wa Bwana.

Kwa hivyo, kuna chaguzi gani kuhusu malaika Bwana, na anafanya nini? Chaguo moja ni kwamba kimsingi ni malaika, kama malaika Gabrieli, malaika Mikaeli, kiumbe duni kuliko Mungu mwenyewe, lakini waziwazi akiwa na mamlaka ya kimungu. Baadhi wamebishana, hapana, kwamba ni kushuka kwa muda au kwa muda kwa Mungu mwenyewe katika uwepo unaonekana mbele ya mtu fulani au kikundi cha watu. Chaguo la tatu ambalo mara nyingi huwasilishwa ni kwamba malaika Bwana kwa kweli ni kile tunachoweza kukiita udhihirisho wa Kristo mwenyewe kabla ya mwili, yaani kabla ya Kristo kuwa mwili katika enzi ya Agano Jipya, kwamba alishuka katika umbo la mwanadamu au umbo la malaika katika nyakati na maeneo tofauti katika Agano la Kale.

Kuna andiko muhimu linalotuambia kuhusu malaika Bwana katika kitabu cha Kutoka, kwa hivyo nitakuomba uligeukie hilo. Kutoka sura ya 23 inatutambulisha kwa malaika Bwana, na inaonyesha jinsi malaika Bwana anavyobeba tabia ya Mungu na mamlaka yake. Kwa hivyo Kutoka sura ya 23, kuanzia mstari wa 20, Mungu anazungumza na Waisraeli hapa kupitia Musa, na inasema, Tazama, mimi namtuma malaika mbele yako ili akulinde njiani, ili akupeleke mahali nilipokutengenezea.

Msikilizeni kwa makini, msikilizeni sauti yake, wala msimwasi, maana hatawasamehe makosa yenu, kwa maana jina langu limo humo. Kwa hivyo, katika hali hii, inaonekana kwamba malaika ana mamlaka ya kuzungumza kwa niaba ya Mungu. Jina langu liko ndani yake.

Na wengi wamesema hii inaonekana kama ni karibu Mungu mwenyewe. Inasema hatakusamehe makosa yako. Kwa wazi katika hilo, upande mwingine unaonekana kuwa angekuwa na uwezo wa kufanya hivyo.

Angekuwa na mamlaka ya kufanya hivyo. Angeweza kusamehe dhambi, lakini hatafanya hivyo katika kesi hii ikiwa utaasi. Lakini ukiitii kwa uangalifu sauti yake, mstari wa 22, basi nitakuwa adui wa adui zako na mpinzani wa adui zako.

Sitakuwa adui yenu. Nitakuwa adui ya adui zenu, jambo ambalo ni jema kwenu. Na mstari wa 23, malaika wangu atakapowatangulia, akiwapeleka kwa Waamori, Wahiti, n.k., nitawaangamiza.

Na hivyo, huenda. Kwa hivyo, katika kesi hii, inaonekana kwamba utambulisho wa malaika wa Bwana au mamlaka ya malaika wa Bwana yanahusiana sana na Bwana mwenyewe, na Mungu mwenyewe. Hata hivyo, katika kifungu kingine baadaye katika sura ya 32 na sehemu ya 33, tunaona tofauti zaidi kati ya Bwana na malaika wake.

Kwa hivyo, hebu tuangalie hilo kwa ufupi. Sura ya 32, kuanzia mstari wa 34. Katika sura inayofuata, hadi karibu mstari wa 17.

Na sifa za malaika wa Bwana hapa zinaonekana kuwa tofauti na Mungu mwenyewe. Sura ya 33, mstari wa 2, kwa mfano, inasema, Nitatuma malaika mbele yako. Nitawafukuza Wakanaani, Waamori, na kadhalika.

Lakini malaika huyu hajaonyeshwa kana kwamba jina langu liko ndani yake. Hasamehe dhambi au hasamehe dhambi. Kwa hivyo, swali ni, ni nini hasa kinachotokea hapa? Baadhi ya wafasiri wa kiinjili wamechukulia udhihirisho huu wa malaika wa Bwana kuwa ufunuo wa Kristo wa kabla ya Agano Jipya, kama tulivyosema, ufunuo wa Kristo wa kabla ya kuzaliwa.

Kuna kiumbe wa aina ya malaika aliyetajwa katika Danieli sura ya 10, na pia katika Ezeieli sura ya 1, na inaonekana kuwa sawa na maelezo ya Yesu ambayo Yohana anatoa katika kitabu cha Ufunuo sura ya 1, katika sehemu kadhaa. Pia imebainika kwamba malaika wa Bwana hatajwi kamwe katika Agano Jipya wakati Yesu mwenyewe yuko duniani. Na kwa hivyo, ikiwa huyo alikuwa Yesu, alitwa malaika wa Bwana kabla hajaja, lakini alipokuwa hapa, haitwa hivyo.

Anaitwa tu Mungu aliyefanyika mwili. Yesu alitumwa kufanya mapenzi ya Mungu, bila shaka, kama vile malaika alivyotumwa. Wainjilisti wengi wametoa hoja hiyo.

Mtazamo wangu mwenyewe ni kwamba labda sivyo ilivyo. Sababu muhimu kwangu ni kwamba Agano Jipya liko wazi sana kuhusu kuunganisha kati ya Agano la Kale na Jipya. Mara kwa mara, tunapata katika waandishi wa Agano Jipya, tukinukuu kutoka Agano la Kale na mifano na kusema, hili lilitokea ili kutimiza hilo, na kadhalika.

Lakini kama kuonekana huku kungekuwa Yesu katika umbo la kabla ya kuzaliwa, inaonekana ajabu sana kwamba Agano Jipya lisingefanya hivyo. Inaonekana kwangu kwamba ingekuwa rahisi sana kwa Mathayo au wengine kusema, huyo alikuwa Yesu,

na Yesu sasa anatimiza mambo hayo. Kwa hivyo, kwangu mimi, ukimya katika Agano Jipya ni kipande muhimu katika fumbo.

Kwa hivyo, inaonekana kwangu kwamba katika baadhi ya matukio, inaweza kuwa mjumbe tofauti, malaika kutoka kwa Mungu. Wakati mwingine ni malaika ambaye amefungamana zaidi na asili ya Mungu, na inaonekana kwamba ndivyo inavyotokea hapa katika siku za Gideoni pia. Kwa hivyo, hiyo ni aina ya mjadala tunaoupata kuhusu asili ya malaika wa Bwana.

Kwa hivyo, tunaendelea kurudi nyuma katika Waamuzi sura ya 6 sasa, na Gideoni anasita sana. Katika mstari wa 15, anasema, Mimi ni mdogo kuliko wote, lakini Mungu anasema, katika mstari wa 16, nitakuwa pamoja nanyi. Akishuka chini baada ya kifungu tulichokianguka hivi punde, Mungu anamwambia katika mstari wa 26, na kufuatia, angalia aina ya mwingiliano katika sura hii kati ya malaika wa Bwana na Bwana.

Kwa hivyo, karibu, ndiyo maana wengine wangebisha kwamba huyu ni Bwana mwenyewe. Ni aina tofauti tu ya njia za kumzungumzia, lakini labda si Mungu binafsi, lakini hakika ni mwakilishi wake wa karibu. Ameambiwa aibomoe madhabahu ya Baali katika mstari wa 25 na pia akate nguzo ya Ashera iliyopo hapo, na anapaswa kumjengea Mungu madhabahu juu yake.

Kejeli kubwa ni kwamba anapaswa kuchukua kuni za nguzo za Ashera anazozikata katika mstari wa 26 na kuzitumia kama moto, kama kichomeo cha sadaka yake ya kuteketezwa. Kwa hivyo, Gideoni anafanya hivi, jambo ambalo ni zuri, lakini katika mstari wa 27, pia anaogopa, na hamwambii mtu mwingine yeyote kuhusu hili isipokuwa watumishi kumi aliowafanyia. Kwa hivyo, kila mtu anapoamka siku inayofuata, madhabahu zinabomolewa, mstari wa 28, na wanashangaa kinachoendelea, na wanatambua kwamba Gideoni amefanya hivi.

Kwa hivyo, wanamshawishi Yoashi, baba yake Gideoni, amlete mwanao ili afe, kwa sababu bado ni waabudu waaminifu wa Baali na Ashera, na hawafurahii kuona alama za ibada yao zikiporomoshwa. Na, kwa sifa yake, Yoashi, baba yake Gideoni, anasimama na kuwakemea na kusema, je, mtamtetea Baali? Kwa maneno mengine, je, mtamtetea kweli mungu huyu ambaye si mungu kweli, au yeye ni mungu wa Wakanaani? Au, je, mtamwoko? Je, wewe ndiye utakayemwoko? Yeyote atakayemtetea atauawa kwa onyo. Ikiwa yeye ni mungu, na ajitetee mwenyewe.

Hahitaji msaada wako. Mwache ajitetee mwenyewe. Na, kejeli ya kuvutia sasa, katika mstari wa 32, ni kwamba Yoashi anamtaja Gideoni, au kuanzia siku hiyo na kuendelea, Gideoni ana jina la pili, ambalo ni Yerubaali.

Na, unaweza kugundua kwa makini katika sehemu ya pili ya jina hilo, Baali, Baali, na Yeru, sehemu hiyo inamaanisha wazo la kushindana. Na kwa hivyo, kuna mchezo wa

maneno hapa. Baba yake Gideoni anasema, je, utashindana kwa ajili ya Baali? Je, utamtetea? Je, utashindana kwa ajili yake? Na, jina la kejeli ambalo Gideoni anapata ni kwamba Baali anashindana, na chini ya muktadha, kuna kwamba, ndio, anashindana kwa ajili yake mwenyewe, lakini Gideoni ndiye aliyemshinda, na anajichukulia vazi hilo la kejeli kwa ajili yake mwenyewe.

Acha Baali ashindane naye, kwa sababu aliibomoa madhabahu, na Baali hakuweza kujitetea. Kwa hivyo, sasa kuna muungano unaofuata unaokuja dhidi ya Israeli, lakini katika mstari wa 34, roho ya Bwana ilimfunika Gideoni. Alipiga tarumbeta, nao wakawakusanya watu pamoja.

Na kisha, tuna hadithi ya kuvutia kuhusu Gideoni akiomba mwongozo wa Mungu katika mstari wa 36 hadi mwisho wa sura. Na, ni kifungu maarufu kuhusu Gideoni akitoa ngozi ya kondoo, ngozi ya kondoo, na kimsingi anamwomba Mungu amthibitishie kwamba Mungu atafanya kile ambacho Mungu tayari amesema atafanya. Na, anasema, nitatoa ngozi ya kondoo, na tafadhali, asubuhi, acha umande utoke, na ikiwa ni kavu ardhini, na ngozi ya kondoo ikiwa na maji, jambo ambalo si la kawaida.

Kwa kawaida, umande utakuwa unalowesha ardhi, lakini ikiwa hakuna umande kuzunguka ardhi na kwenye ngozi, basi nitajua kwamba unazungumza. Kwa hivyo, Mungu anakubali ombi hilo. Kisha, kwa aibu yake, Gideoni anaomba ishara ya pili, wakati wakati huu ni ishara ya tatu kutoka hapo awali.

Ameomba ishara kutoka kwa malaika hapo awali. Lakini, anamwomba Mungu afanye kinyume chake, na kufanya ngozi iwe kavu, ardhi iwe na maji. Mungu pia anajibu ombi hilo, lakini tunajifunza kwamba hili si jambo bora zaidi kufanya, kwa sababu, na Gideoni mwenyewe anajua hilo.

Mstari wa 39 unasema Gideoni anamwambia Mungu, usiruhusu hasira yako iniwake. Kwa maneno mengine, usinikasirike sana, lakini nataka kujaribu tena. Sababu ya kukaa hapa ni kwa sababu, katika duru nyingi za kiinjili, hii imekuwa mfano wa jinsi ya kutafuta mwongozo wa Mungu kwa matendo na maamuzi tunayokabiliana nayo.

Mama yangu mara kwa mara angesema, hebu tutoe manyoya kwa ajili ya Bwana. Wazo lilikuwa, ikiwa seti hii ya matukio ilitokea, basi tunapaswa kufanya hivyo, au seti hiyo ya matukio. Ikiwa mlango huu ulikuwa wazi, mlango huo ulikuwa wazi, na kadhalika.

Na, bila shaka, Mungu alimjibu Gideoni kwa neema, ingawa kwa maoni yangu ni ukosefu wa imani. Tayari alijua kabla ya hili kile ambacho Mungu alitaka afanye. Hakuhitaji ishara hizi za ziada.

Hakupaswa kuhitaji ishara za ziada. Kwa hivyo, Mungu kwa neema alikubali ombi hili, ingawa lilikuwa ombi la kipumbavu na lisilo la lazima. Na, hakika Mungu alijibu maombi ya mama yangu katika njia hiyo mara kwa mara.

Na Wakristo wengine wengi, bila shaka, nina uhakika, pia. Lakini, mtazamo wangu ni kwamba mifano bora ya kufuata mapenzi ya Mungu ni, kwa mfano, Isaya. Katika Isaya sura ya 6, Isaya anapouona utukufu wa Mungu hekaluni na kusikia sauti ikisema, Nimtume nani? Isaya hasemi, acha nitoe ngozi ya kondoo na kuifanya hivi au vile.

Isaya anasema tu, Mimi hapa, nitume. Au, wanafunzi. Yesu alipowaita wamfuate, waliacha nyavu zao na kumfuata.

Kwa hivyo, katika matukio hayo, mapenzi ya Mungu yalikuwa wazi, na Isaya na wanafunzi walifuata bila shaka. Hapa, mapenzi ya Mungu yalikuwa wazi. Gideoni angepaswa kufanya vivyo hivyo.

Sasa, hiyo haimaanishi kwamba mara nyingi mapenzi ya Mungu hayaeleweki wazi mara moja. Kwa wengi wetu, tuna maamuzi tunayopaswa kufanya ambayo hayajafunuliwa kwetu mahususi katika Biblia au kutoka kwa ufunuo fulani maalum. Kwa hivyo, uchaguzi wa mwenzi, uchaguzi wa kazi, uchaguzi wa wapi pa kwenda shule.

Wakati mwingine hatuna majibu halisi katika Maandiko kwa hilo. Na tunaweza kusema, Bwana, tafadhali fungua mlango huu au fungua mlango huo, na hiyo itakuwa njia ya mwongozo. Kwa hivyo, nadhani kwamba hakika, Mungu hufanya kazi kwa njia hizo.

Lakini nataka tu kujihadharisha kwamba mapenzi ya Mungu yanapokuwa wazi, hatupaswi kujihusisha na mbinu za kuahirisha mambo kama Gideoni anavyoonekana kufanya hapa. Kwa hivyo, huo ndio utangulizi wa vita vikubwa vinavyojitokeza katika sura ya 7 na 8. Gideoni amefanya mambo mazuri katika kubomoa madhabahu za Baali na Ashera. Na amemjibu malaika wa Bwana aliyemtokea.

Na sasa katika sura ya 7 na 8, kuna vita hivi vikubwa dhidi ya Wamidiani. Viko katika sehemu mbili, moja katika sura ya 7 dhidi ya jeshi kuu. Katika sura ya 8, inaonekana zaidi kama Gideoni ana kisasi cha kibinafsi dhidi ya wafalme wa Wamidiani.

Na si picha nzuri sana hapo. Lakini yote yanaletwa na hadithi ya Gideoni na watu wake 300, au watu wake. Inaishia kuwa 300.

Na tunaona katika mstari wa 1 hadi wa 8, hiyo ndiyo hadithi inayoweka msingi wa kile kitakachokuja. Na ni jambo la kushangaza kwamba sura ya 7 inaanza na jina la Gideoni Yeroboamu. Kwa namna fulani inatukumbusha mzozo dhidi ya Baali ambao

tumeuona katika sura ya 6. Kwa hivyo, inasema, Mungu anamwambia Gideoni kwamba una watu wengi mno.

Hapa, mstari wa 2. Na kwa hivyo, Gideoni anasema yeyote anayeogopa na anataka kurudi nyumbani, jisikie huru kurudi nyumbani. Inageuka kuwa 22,000 zimesalia na kuna 10,000 zimesalia . Kwa hivyo, idadi aliyonayo inaonekana kuwa 32,000 mwanzoni.

22,000 wamekwenda na ana watu 10,000. Hilo bado ni jeshi la kupigana la kuvutia sana. Lakini Bwana anasema bado kuna wengi mno.

Na anawaambia wawapeleke kwenye kijito na kunywa maji. Na hakuna picha kamili ya kinachoendelea, jinsi hii inavyofanya kazi. Lakini yeyote anayeishia kunywa maji kwa njia isiyokubalika au kwa njia isiyofaa anarudishwa nyumbani.

Na inaishia kwamba ni watu 300 pekee ndio atakaowapeleka vitani. Na bila shaka, lengo kuu la hadithi hiyo ni kwamba hili ni jeshi dogo sana kushindana na majeshi ya Midiani. Katika sura ya 8, katika mstari wa 15, inataja kwamba kulikuwa na watu 15,000 katika jeshi waliobaki kwa sababu kulikuwa na watu 120,000 walioanguka.

Kwa hivyo, hizo ni nambari kubwa. Sasa, tumetaja katika muktadha wa kitabu cha Yoshua kwamba nambari kubwa katika Agano la Kale ni suala gumu. Na huenda nambari hizi zimeongezwa kwa kiasi cha 1,000 kwa sababu ya tatizo fulani la lugha na Kiebrania.

Kwa hivyo, huenda ilikuwa wanaume 150 na 1,200 hapa katika Waamuzi 8. Lakini hakika, wale 300 hapa katika siku za Gideoni wanaonekana kuwa idadi halisi. Na haijalishi idadi ya Gideoni wa Midiani, bado ni idadi ndogo sana ya kupinga majeshi hayo makubwa. Kwa hivyo, hiyo ndiyo hoja.

Ni wazi, hoja isiyo wazi nyuma ya hilo ni kwamba Israeli inaposhinda, na bila shaka, tunajua kwamba Israeli inashinda, sifa inatolewa kwa Mungu, si kwa Gideoni au wanaume. Kwa hivyo, utangulizi wangu, ndivyo inavyotokea. Na kwa hivyo, katika sura ya 8, samahani, sura ya 7, baada ya utangulizi huu, kuanzia mstari wa 9 na unaofuata, Mungu anampa maagizo.

Na atashuka kambini. Na kwa hivyo, Gideoni anaingia kambini kisiri akiwa na mtumishi wake. Na anamsikia mmoja wa Wamidiani akizungumza na mmoja wa wenzake kuhusu ndoto aliyoota.

Na kulikuwa na ndoto ambapo keki kubwa ya shayiri ilianguka ndani ya kambi ya Wamidiani na kuwapiga wote, na kila mtu akafa. Na mwenzake alielewa kutafsiri ndoto hiyo kama kusema, uh-oh, tatizo, linalowakilisha kambi ya Gideoni, upanga wa

Gideoni, na watu wake wote. Na sasa tuko katika mstari wa 14, sura ya 7. Huu si mwingine ila upanga wa Gideoni, mwana wa Yoashi, mtu wa Israeli.

Mungu amewatia Midiani na kambi yote mkononi mwake. Hii inarudia maneno ya Rahabu kwa wapelelezi wa Israeli, ambapo anasema, tumesikia yale ambayo Mungu wenu amewatendea Wamisri na Sihoni na Ogu, nami najua ya kwamba Mungu amewapa ninyi nchi hii. Hapa, mtu huyu anaelewa ndoto hii, mtu huyu Mmidiani anaelewa ndoto kwamba tumezama.

Hatuwezi kumpinga Mungu wa Israeli. Kwa hivyo, Gideoni anatiwa moyo na hili katika mstari wa 15 na unaofuata. Na anawagawanya watu wake katika makundi, na kila mtu ana tarumbeta, nao wana mienge na mitungi mitupu.

Hizi kwa kawaida si silaha za vita. Lakini ndivyo wanavyochukua. Na anawaambia katika mstari wa 19 ninapopiga tarumbeta, mimi na kila mtu aliye pamoja nami, kisha pigeni tarumbeta zenu pande zote za kambi na mpigie kelele kwa ajili ya Bwana na kwa ajili ya Gideoni.

Kwa hivyo, tunaona kwamba wanafanya hivi. Katika mstari wa 19, walipiga tarumbeta, na kuvunja mitungi, na hii inazunguka kambi kubwa ya Wamidiani. Na wote wakapiga kelele, upanga kwa ajili ya Bwana na kwa ajili ya Gideoni.

Na kila mtu akasimama mahali pake, jeshi likakimbia, na ikawa Wamidiani wote wakaamka, nao wakachanganyikiwa sana, wakaishia kuuana. Na hivyo ndivyo njia ya ushindi mkuu ilivyo. Na mwishoni, katika mstari wa 23, inasema, watu wa Israeli waliitwa kutoka Naftali na Asheri na Manase, nao wakawafuata Wamidiani.

Na hivyo, ni kama juhudi ya pamoja ya makabila kadhaa katika sehemu ya kaskazini ya nchi. Waliwafuata Wamidiani, waliwakamata katika mstari wa 24. Katika mstari wa 25, waliwakamata wakuu wawili wa Midiani, Orebu na Zeev.

Waliwaua hapo. Nao wakamrudishia Gideoni vichwa vyao katika mstari wa mwisho wa sura ya 7. Ushindi mkubwa ulitolewa. Na kama hadithi ingeishia hapo, tunganidhani kwamba Mungu angepewa sifa.

Tunaweza kutarajia wimbo mwingine, kama Wimbo wa Debora, au kauli fulani kuhusu mwandishi wa kitabu hicho akisema Mungu aliutoa mkononi mwa Midiani, au Midiani mwenyewe, akimsifu Mungu kwa hili. Lakini hatuna hilo. Tuna hadithi inayoendelea.

Na kadri mambo yanavyosonga mbele, hatuoni Gideoni akionyeshwa kwa mtazamo chanya kabisa. Hapa, kwanza kabisa, tunaona kabila la Efraimu katika sura ya 8, mwanzo, wakilalamika kwamba hawakuwa wameitwa kusaidia vitani hapo awali. Na hivyo Gideoni anajibu na hajibu kweli.

Anasema tu kwamba nina shughuli nyingi kuwafuatilia wafalme wawili wa Midiani katika mstari wa 5. Na kuna mambo mengine yanafanyika huku na huko. Kwa hivyo, inaonekana kwamba katika sura hii, vita si muungano wa Israeli wote, bali ni Gideoni anayefuatilia ajenda yake binafsi. Muhimu zaidi, Mungu haonekani katika sehemu hii ya sura kama mtu anayemtuma Gideoni.

Lakini Gideoni anawafuatilia, kwa mfano, mstari wa 10, Siba na Zalmuna. Hawa ndio wafalme wawili. Na wana jeshi lao huko.

Na Gideoni anawafuatilia. Na mwishowe, anawapata na kumwamuru mmoja wa vijana wake kuwaua wafalme hawa kuelekea mwisho wa sehemu hii. Katika mstari wa 20, anamwambia Gaither, mzaliwa wake wa kwanza, amka na uwaue.

Lakini kijana huyo hakutoa upanga wake kwa sababu aliogopa. Kwa hivyo, wafalme hawa wawili wanaanza kumdhihaki Gideoni katika mstari wa 21. Simama wewe mwenyewe, utuangukie.

Kwa maana kama mtu alivyo, ndivyo nguvu zake zilivyo. Wanatilia shaka uanaume wake karibu. Je, wewe ni mwoga? Unaogopa kutushambulia? Kwa hivyo, Gideoni alikubali changamoto, akasimama na kuwaua, na akachukua mapambo yaliyokuwa pamoja nao.

Kwa hivyo, kundi zima la watu wa Midiani sasa limetulia. Inaonekana wamepoteza makumi ya maelfu ya watu. Viongozi wao wametoweka.

Na kwa hivyo, sasa tuna matokeo ya hilo. Badala ya wimbo wa sifa kwa Mungu kwa kutoa ushindi hapa, tuna kitu tofauti sana. Kwa hivyo, katika mistari ya 22 na 23, mstari wa 22 tutaanza.

Tuna kauli ya ajabu sana. Kwa namna fulani haipaswi kushangaza sana. Lakini ni ya ajabu kwa sababu watu wa Israeli walimwendea Gideoni, mstari wa 22, na kusema, Ututawale, wewe, na mwanao, na mjukuu wako pia.

Hii ndiyo lugha ya kifalme. Hii ndiyo lugha ya kifalme. Kwa hivyo, wanamwambia Gideoni, unapaswa kuwa mfalme wetu, na inapaswa kuwa urithi wa nasaba.

Inapaswa kuwa wewe, mwanao, mjukuu wako, jinsi wafalme walivyo katika kila tamaduni nyingine inayotuzunguka. Nilitaja katika hotuba tofauti kuhusu kuanzishwa kwa ufalme katika Israeli na tofauti kati ya mfalme bora wa kimungu ambaye Biblia inamzungumzia katika kitabu cha Kumbukumbu la Torati, sura ya 17, ambapo mfalme anapaswa kuwa mtu ambaye Mungu anamchagua, ni kuwa Mwisraeli, si kutegemea jeshi lake, si kuzidisha farasi, si kutegemea ushirikiano wa kigeni na Misri,

si kuzidisha wake au utajiri. Lakini badala yake mfalme, mfalme wa Israeli, mfalme bora wa Israeli, anapaswa kuwa na mizizi katika neno la Mungu.

Hiyo ndiyo ufunguo wa mafanikio kwa mfalme huyu, na ni picha inayopingana sana na tamaduni. Nitawahimiza mtazame sehemu hiyo ya video kwa sababu hiyo ni sehemu ya video inayoshughulikia sio tu kitabu cha Yoshua, bali pia kitabu cha Waamuzi, na hata kitabu cha Ruthu. Na mrudi nyuma ili kupitia kifungu kuhusu ufalme katika Kumbukumbu la Torati 17, mistari ya 14 hadi 20.

Hapo ndipo tunapona picha ya mfalme bora katika Israeli. Sasa kwa masikitiko wafalme wengi hawakuishi kulingana na wazo hilo, lakini ndivyo Mungu alitaka mfalme awe. Na kama nilivyosema, picha hiyo inapingana sana na picha ya ufalme katika mataifa yaliyozunguka.

Nitakupa mfano wa kuona hapa ambao pia nimefanya katika hotuba nyingine, lakini nitajaribu kuchora tukio kutoka kwa sanamu ya Misri inayomwonyesha Farao akiwa kwenye gari lake. Huu ni mchoro wangu wa picha inayopatikana katika sanamu za Misri kama sehemu ya sanamu kubwa ya vita kubwa. Ninapochora hii, wanafunzi wangu huwa wanalalamika kila wakati kuhusu jinsi nilivyo msanii mbaya, kwa hivyo naomba radhi kwa hilo.

Lakini kuna picha kama hii, na inajumuisha maadui wa Farao. Hawa hapa maadui. Wametawanyika kote ardhini, na gari la farasi na farasi wa Farao wanawakanyaga.

Jambo kuu la taswira hii ni kwamba Farao anaonekana Misri kama shujaa mkuu, kama mtu hodari anayewashinda maadui zake wote bila shida na kuwaweka chini ya kidole gumba chake na miguu yake na gari lake na farasi wake. Na aina hiyo ya picha inapatikana katika michoro ya Babeli na Ashuru pia. Kwa hivyo, wazo hili linalotawala katika Mashariki ya Karibu ni kwamba mfalme katika jamii ndiye anapaswa kuwa shujaa mkuu zaidi.

Au, upande wa pili, shujaa mkuu zaidi ni yule anayepaswa kupanda ili kuwa mfalme. Picha ya kibiblia ya mfalme wa Israeli ni kinyume kabisa cha hilo. Tena, nyuma katika Kumbukumbu la Torati 17, inasema mfalme hapaswi kuzidisha farasi.

Farasi ndio waliovuta magari. Magari yalikuwa sawa na vifaru vya kale, na yalikuwa uti wa mgongo wa jeshi. Kwa hivyo kuzidisha farasi, kwa njia fulani, kulikuwa kujenga ulinzi au mashambulizi yako, kujenga jeshi.

Na kutegemea jeshi kwa sababu hiyo. Kwa hivyo mfalme wa Israeli hakupaswa kufanya hivyo. Kwa hivyo, kwa hivyo, ilikuwa jambo linalopingana sana na tamaduni.

Mfalme wa Israeli alipaswa kutegemea kushika neno la Mungu kama sehemu ya maisha yake na kumtegemea Bwana kupigana vita. Wazo hili lote la Mungu kama

shujaa wa kimungu ni mada muhimu katika Agano la Kale lote. Kwa hivyo hapa katika Waamuzi 8, wakati mtu wa Israeli anapomjia Gideoni na kuuliza hili na kusema, unapaswa kututawala, wewe, mwanao, na mjukuu wako pia.

Wanaakisi mawazo ya Mashariki ya Karibu ya kale. Wanaakisi kile kinachoonyeshwa katika aina hii ya unafuu. Pia niseme kwamba katika maandishi ya Wamisri, Waashuri, na Wababiloni, tunapata pia aina hiyo hiyo ya picha.

Wafalme wanajisifu kwamba wao ndio wakubwa zaidi na wao ndio wameshinda vitu vyote. Kwa hivyo, mfalme ndiye mlengwa mkuu. Kwa namna fulani, wao ni kama madikteta wa siku hizi wanaojifanya kuwa waabudu sanamu.

Kila kitu kinawazunguka. Na msiba mkubwa hapa, ni kejeli, lakini ni kejeli ya kusikitisha katika kifungu hiki, ni kwamba hawa watu wanaomwomba Gideoni awe mfalme wao, ni sababu gani wanataka hii iwe hivyo? Mwisho wa mstari wa 22, kwa sababu umetuokoa kutoka kwa mkono wa Midiani. Kwa hivyo tena, hawa jamaa ni wapumbavu.

Wamebadilisha kabisa somo kutoka kwa kupepeta chini kwa jeshi hadi watu 300. Jambo lote kuhusu hilo liko wazi, kama vile pua usoni mwako, kwamba itakapofikia idadi hiyo ndogo, ushindi wowote utakaokuja utakuwa mkononi mwa Bwana, si wa Gideoni au mtu mwingine yeyote. Kwa hivyo wanarudi nyuma, kwa namna fulani, kwenye aina yao ya tabia ya asili ya kuwatafuta wanadamu kwa ajili ya ukombozi wao, na ni jambo la kusikitisha.

Sasa, kwa sifa yake, Gideoni anakataa heshima hiyo. Gideoni anasema, Mimi sitawatawala ninyi. Mwanangu hatawatawala ninyi.

Bwana, Yahweh, atawatawala. Kwa hivyo hilo ndilo hasa ulilopaswa kusema, na hilo ni jambo zuri. Katika makanisa niliyokulia, kulikuwa na jambo ambalo wakati mwingine liliitwa jibu la shule ya Jumapili.

Na inageuka kuwa, shule ya Jumapili hujibu unapokua kama mtoto na uko katika shule ya Jumapili, kila mara kuna aina ya jibu la kiroho ambalo linapaswa kuwa jibu sahihi. Ingawa ushahidi unaweza usielekee upande huo. Kwa hivyo, kuna hadithi ya kuchekesha kuhusu hilo.

Kulikuwa na mwalimu katika shule ya Jumapili akiwa na watoto darasani ambaye alichora picha ya tembo na alitaka kutoa hoja kuhusu hili, aina fulani ya hoja, na akawaambia darasa, hiki ni nini? Na hakuna mtu aliyezungumza. Na akasema, sawa, darasa, hiki ni nini? Unajua hiki ni nini. Ni mnyama anayejulikana.

Na hakuna aliyezungumza. Hatimaye, mvulana mdogo nyuma alisema kwa woga, najua jibu linapaswa kuwa Yesu, lakini kwangu mimi linaonekana kama tembo. Kwa

hivyo, alikuwa na hali kwamba kila mara lilikuwa jibu la kiroho ambalo alipaswa kusema, ingawa ushahidi ungeelekeza upande tofauti.

Kwa hivyo, kwangu mimi, kwa namna fulani, Gideon, katika jibu lake hapa katika mstari wa 23, alikuwa akitoa jibu la shule ya Jumapili. Alijua alichotakiwa kusema. Maneno hayo ni maneno sahihi kabisa.

Lakini mara moja katika mstari unaofuata, tunamwona akianza kudhoofisha jibu hilo kwa sababu anaanza kutenda kama mfalme, kwa namna fulani. Anaanza kutenda kama kiongozi na anawapotosha, si kwa njia ya Bwana. Kwa hivyo, katika mstari wa 24, Gideoni anasema, niletee vitu vyako.

Nileteeni vitu vyenu vyote vya thamani. Nao wakajibu, tutawapa kwa hiari. Ni mwangwi wa kejeli wa huko nyuma katika Kutoka wakati Musa aliposema, nileteeni vitu vyenu, nao wakaleta hazina zao kwa hiari.

Na hiyo ilikuwa ni kujenga maskani. Sasa vitu vyote vizuri vilivyomo katika maskani hapa, Gideoni anafanya kitu tofauti nayo. Na mstari wa 27, Gideoni alitengeneza naivera kutoka kwayo na kuiweka katika mji wake huko Ofra.

Sijui kabisa efodi ilikuwa nini, lakini ilionekana kuwa aina ya kifuni cha aina fulani ambacho makuhani au mtu angetumia ambacho wakati mwingine kilikuwa na mawe 12. Na kilipambwa vizuri na wakati mwingine kilitumika kutambua mapenzi ya Mungu. Kwa namna fulani Mungu angekisababisha kiwasilishe mapenzi yake kwa njia fulani au nyingine.

Lakini ikawa kama hirizi, karibu, ya watu kutaka kuiona kama kitu cha kichawi. Na kwa hivyo hapa, Gideoni, mstari wa 27, alitengeneza naivera kwa vitu hivi vyote, akaiweka katika jiji lake, na Israeli wote wakaifuata. Israeli wote wakaifuata.

Walicheza ukahaba nayo. Picha dhahiri ya uzinzi katika Biblia, kuna kawaida ya kuwafuata makahaba ambao Waisraeli walifanya na wanawake wa Moabu na wengine. Lakini kuna matumizi ya mfano ya hilo, matumizi ya mfano ya hilo, ambapo Mungu anajizungumzia kama mume wa Israeli, na Israeli inajifanya kahaba kwa kufuata miungu na miungu mingine.

Na hilo ndilo wazo hapa. Wanamfuata mtu mwingine zaidi yake. Na hilo ni jambo la kusikitisha.

Kwa hivyo, Israeli wote wakaifuata kwa ukahaba, nayo ikawa mtego kwa Gideoni na familia yake. Kwa hivyo, hili si jambo zuri. Sasa, mstari wa 28 ni muhtasari wa sehemu hii ya hadithi ya Gideoni.

Na hivyo, inasema, Midiani ilishindwa, na hiyo ni kweli. Walishinda vita vikubwa, na hawakuinua vichwa vyao tena. Wamoabu si tishio tena.

Na nchi ilikuwa imetulia kwa miaka 40 katika siku zake. Kwa hivyo hiyo inamaliza hadithi ya Gideoni. Lakini ni mchanganyiko wa mambo.

Anafanya mambo mema mapema. Kuelekea mwisho, si mzuri sana. Inatuambia kwamba ana wana 70 katika mistari ya 29 na inayofuata.

Mstari wa 30 unasema wana 70. Na mstari wa 31 unatuambia kuhusu mmoja wa wanawe. Alikuwa na suria ambaye alikuwa kama mtumishi nyumbani mwake.

Na masuria, tunaona Hajiri alikuwa suria wa Ibrahimu. Na Zilpa na Bilha walikuwa masuria wa Yakobo katika kitabu cha Mwanzo. Walikuwa wafanyakazi, watumishi, na watumwa waliokatwakatwa katika nyumba.

Na kwa kawaida walifanya kazi ya kuzaa. Hapa, Gideoni ana mwana mmoja, naye anamwita Abimeleki katika mstari wa 31. Na tutapitia hapa jambo nililosema katika hotuba ya awali.

Lakini somo dogo tu katika Kiebrania na Kiaramu. Tunalijua neno hili kutoka Agano Jipya, Abba. Ni neno la Kiaramu linalomaanisha baba.

Na neno la Kiebrania la baba linahusiana na hilo. Ni Av. Tukisema Avi, hili kwa Kiebrania linatafsiriwa kwa Kiingereza kama baba yangu.

Na kisha neno mfalme ni Meleki. Kwa hivyo, tunaona kwamba Gideoni anamtaja mwanawe, baba yangu mfalme, au baba yangu ni mfalme. Kwa hivyo hiyo ni kejeli kidogo kulingana na kauli yake katika mstari wa 23 ambapo inasema, Sitawatawala ninyi, mwanangu hatawatawala ninyi, Bwana atawatawala ninyi, na bado anamtaja mwanawe, mfalme wa baba yangu.

Kwa hivyo, ni njia nyingine ambayo nadhani matendo yake yamedhoofisha jibu la shule ya Jumapili alilotoa katika mstari wa 23. Mara tu Gideoni anapokufa, mstari wa 33, anakufa akiwa mzee mzuri, kwa hivyo hiyo ni nzuri. Lakini mara tu alipokufa, watu waligeuka tena na kuwafuata Mabaali, wakimfanya Baali kuwa mungu wao, mstari wa 33.

Nao hawakumkumbuka Bwana, mungu wao, na hilo si jambo jema. Inahitimisha kwa kusema kitu, hawakuonyesha upendo thabiti kwa familia ya Yerubaali, yaani Gideoni, badala ya mema yote aliyowatendea Israeli. Kwa hivyo, Gideoni alikuwa amefanya mema, kama tulivyokwisha kuona, lakini kwa masikitiko hakufanya hivyo, inaonekana kama hakumaliza vizuri, kutumia istilahi ambazo tunasikia leo wakati mwingine kuhusu kumaliza maisha yetu vizuri, kumfuata Bwana hadi mwisho.

Kwa hivyo, sura inayofuata inatuambia kuhusu matokeo ya Gideoni, kwamba si hadithi mpya ya Israeli kumgeuka Bwana na kupigana vita dhidi ya Wakanaani, bali ni hadithi ya kile kinachotokea kwa Abimeleki huyu, na jinsi anavyopotosha mambo pia. Kwa hivyo, Abimeleki ni mwana wa Gideoni ambaye ana nguvu ya kunyakua madaraka. Inaonekana kwangu kwamba inaongoza kwa ombi hili la mfalme katika sura ya 8. Wanaomba mfalme, kimsingi kama mataifa, na kwa maana fulani, katika nafsi ya Abimeleki, wanapata mfalme wa aina hiyo.

Wanampata mfalme ambaye anajiimarisha kama shujaa mkuu. Kumbuka, Abimeleki anawaua ndugu zake 70, kuna wana 72 wa Gideoni. Abimeleki anawaua 70 kati yao, na mmoja anatoroka, Yothamu.

Lakini Abimeleki ni mfano mzuri wa mfalme shujaa ambaye watu walikuwa wakimfikiria, lakini anageuka kuwa mfano mbaya sana wa hilo machoni pa Bwana. Kwa hivyo anainuka madarakani, sura ya 9, mstari wa 1-6, kwa kuwaua ndugu zake kikatili kwa msaada wa Washekemu. Na kisha wakamfanya mfalme huko Shekemu katika mstari wa 6. Yothamu, ndugu yake, anatoroka, lakini kila mtu mwingine, Washekemu wanaonekana kumthamini kwa kumfanya mfalme wao.

Kwa hiyo Yothamu, ndugu anayetoroka, anasikia kuhusu hili, na anafika kwenye kilele cha Mlima Gerizimu, ambacho kinafunika Shekemu, na kulia kwa sauti kubwa na ana hotuba hii ambayo ni shtaka la Washekemu wenyewe, ni shtaka la Abimeleki, na kimsingi inawasilishwa kama hadithi. Inasimulia hadithi ya miti. Na miti ikatoka ili kumtia mafuta mfalme juu yake.

Nao wakasema mstari wa 8, wakauambia mzeituni, Ututawale! Wakirudia lugha ya sura ya 8, mstari wa 22, watu wa Israeli wakamwendea Gideoni na kumwambia, Ututawale hapa. Miti inafanya hivyo. Na mzeituni unapungua, anasema, Sitaacha vitu vyangu.

Na kisha wanaenda kwenye mtini, mstari wa 10, kitu kile kile. Waliuambia mzabibu, mstari wa 12, kitu kile kile. Na mwishowe, wanafikia kile kidogo na cha chini kabisa cha mimea, na ni mchongoma wanaouomba.

Na mti wa miiba unasema, ndio, hakika, nitafanya hivyo. Lakini ni picha ya kipuuzi ya kulazimika kushuka ngazi ya miti mikubwa hadi kwenye mambo ya chini kabisa, na ni wazi ni mashtaka dhidi ya mtu ambaye ametawazwa kama mfalme. Tena, mwangwi wa kile kinachotokana na ombi la mfalme linalotegemea uwezo wa kijeshi.

Hilo ndilo somo katika sura ya 8, mstari wa 22, na tunaona hilo likionyeshwa hapa kwa njia hasi katika nafsi ya Abimeleki. Kwa hivyo, anatumia hadithi hiyo kuonyesha upuuzi wa kile walichofanya, na kisha anaanza kutoa maoni juu ya hilo na kuelezea hilo katika mstari wa 16. Kwa hivyo, ikiwa umetenda kwa nia njema na uadilifu

ulipomfanya Abimeleki kuwa mfalme, na kadhalika, basi ikiwa umetenda kwa nia njema, mstari wa 19, basi unapaswa kumfurahia Abimeleki na kumwacha afurahie wewe.

Lakini kama sivyo, moto na utoke kwa Abimeleki na kuwateketeza watu wa Shekemu na Beth-Melo, nao moto utoke. Kisha anakimbia. Kwa hivyo, mstari wa 22 unasema, Abimeleki anatawala juu ya Israeli kwa takriban miaka mitatu.

Mungu alituma roho mbaya kati yake na viongozi wa Shekemu. Kwa hivyo hapo awali watu waliomweka kama mfalme, sasa kuna mgogoro kati yao, mvutano kati yao, na kuna mgogoro, na kadhalika. Mwishoni mwa hadithi, ni sura ndefu inayopitia misukosuko mingi, Hatimaye, Abimeleki anageuka dhidi ya Shekemu na Washekemu, na katika mstari wa 45, tunamwona Abimeleki akipigana dhidi ya mji siku nzima.

Anateka mji, anawaua watu waliokuwa pale, akaubomoa mji, na kuushona kwa chumvi. Kushona kwa chumvi kimsingi kunamaanisha kuwa ni ukiwa tu, hakuna kinachoweza kukua, na kadhalika. Baada ya hayo, bado kuna upinzani dhidi yake, na hatimaye, anafika kwenye mnara wa mahali karibu panapoitwa Thebezi, kuna mnara imara pale, mstari wa 51, na kila mtu anajifungia huko, na Abimeleki anakuja kupigana nao na anajiandaa kuuteketeza mnara huo.

Mwanamke mmoja alimtupia jiwe la kusagia kichwani, naye akauawa. Kwa hivyo, katika mstari wa 56, Mungu alilipiza uovu wa Abimeleki, alioutenda dhidi ya baba yake kwa kuwaua ndugu zake 70, na Mungu pia akaufanya uovu wa watu wa Shekemu urudi juu yao, na laana ya Yothamu, mwana wa Yeroboamu ikaja juu yao. Kwa hivyo, Abimeleki, kwa kuwaua ndugu zake 70, Mungu alimrudishia hilo, naye anatawala kama mfalme, kwa miaka mitatu.

Jambo moja tunaloweza kusema ni kwamba, kitaalamu, kwa maana moja, Abimeleki ndiye mfalme wa kwanza wa Israeli, lakini Biblia haimtendei hivyo kwa sababu hakuchaguliwa na Mungu. Katika Kumbukumbu la Torati 17, mojawapo ya vigezo vya Mungu wa mfalme ni kwamba Mungu lazima amchague. Abimeleki ndiye aliyejiweka kama mfalme, akitokana tena na wazo hili kwamba yeye ni shujaa mkuu.

Lakini dhambi ya Shekemu, uovu wa Shekemu ukirudi vichwani mwao, kuna aina fulani ya historia iliyotiwa doa kati ya Israeli na Shekemu, na inarudi nyuma hadi kitabu cha Mwanzo katika sura ya 34, ambapo Shekemu anambaka Adina, mmoja wa binti za Yakobo, na ndugu zake wanalipiza kisasi juu yao, na kuna umwagaji mbaya unaotokea hapo. Na hakika, Washekemu walikuwa wakipinga Israeli siku hizi, lakini labda hatimaye inarudi nyuma kwenye hadithi hizo tangu mwanzo wa Biblia. Na hiyo inamaliza aina fulani ya picha chafu katika historia ya Israeli katika kipindi cha waamuzi.

Kisha tunageukia hadithi chafu zaidi zijazo katika sura zinazofuata.

Huyu ni Dkt. David Howard katika mafundisho yake kuhusu vitabu vya Yoshua kupitia Ruthu. Hii ni kipindi cha 26, Waamuzi 6-9, Gideoni na Baadaye.